

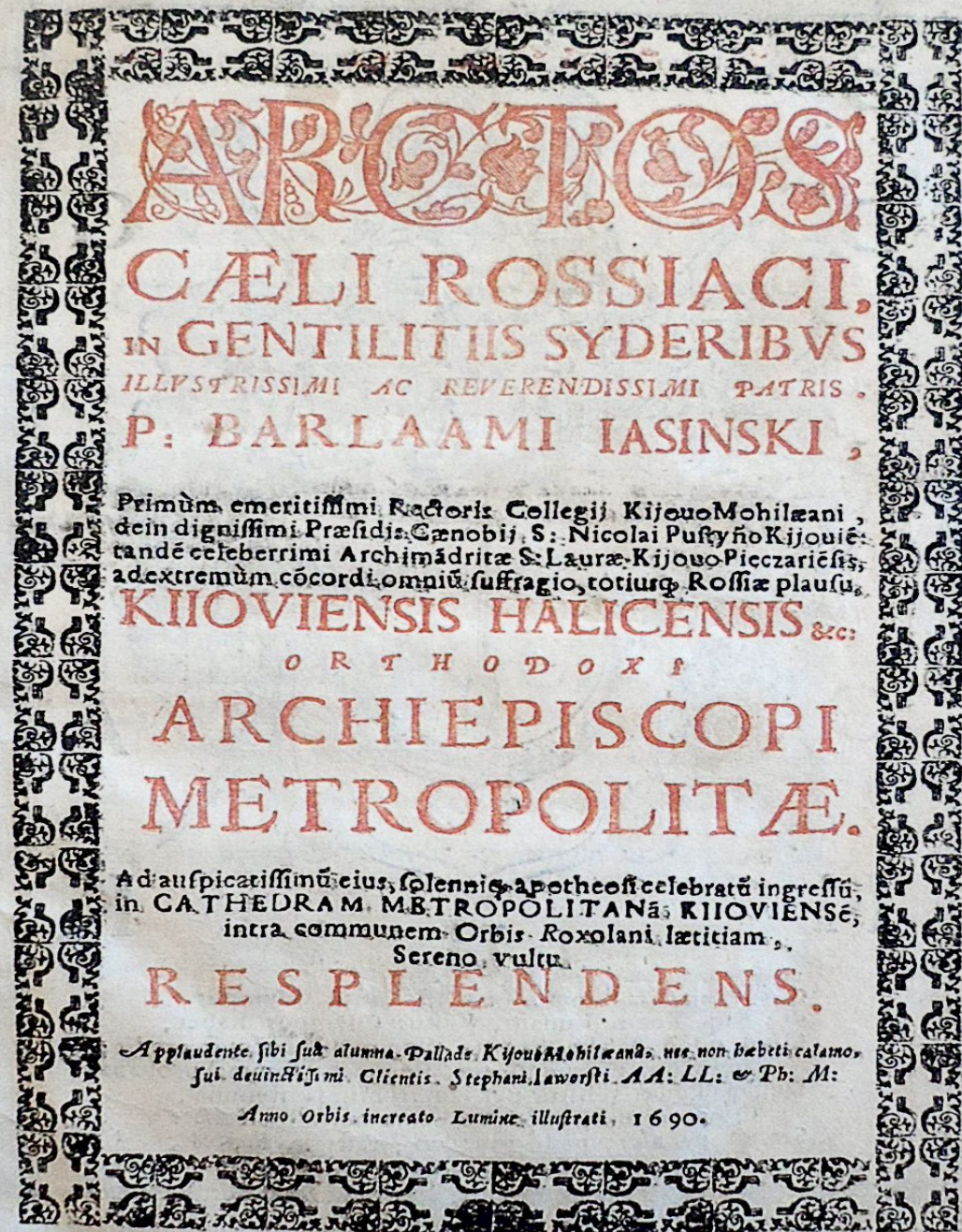
Розмовляти Інакше (чому дідуньо лупцювали по руках)

Турки (турко-татари) — сім'я народів, що говорять тюркською мовою. Мова тая, дарма що розпадається на чимало наріччів, ба навіть окремих мов, усе-ж становить собою незаперечиму єдину лінгвістичну цілість. Навпаки, з антропологічного погляду — між тюрками нема одности, це раса надзвичайно мішана, надто на периферіях.

- До епохи колоніялізму українська мова тісно взаємодіяла з – південними та західнослов'янськими, романо-германськими й – тюркськими.
- Цілий пласт давньоукраїнської літератури XIV-XVIII ст. писано латиною. Унікальний спадок припадає пилюкою в архівах.
- Найпаче в ХХ столітті українську мову деформовано. Колоніяльність позбавила нас мовної «органічності».
- Як наслідок, цільовий матеріал, із яким працює драгоман, часто початково не зовсім природній.
- Заразом вітчизняний гуманітарій змушений покiрно миритися з таким становищем або нехтує ним.

Лариса Масенко

(У)МОВНА (У)КРАЇНА

- У ситуації, яка нав'язана радянським спадком, літератори часто мігрують у вимірі комплексів своєї меншовартости: «це слово не зрозуміють», «оце - не модне», «оте – галицьке», «а решта – архаїчні» тощо.
- Які причини такого виміру?
- 1) страх, що «забанить» і читач, і критик;
- 2) сором самого себе;
- 3) лінь шукати «модні слова», проте – органічні мові, а не навіяні думою «мерщій злупити гонорар» чи то, взагалі, супутнім голосом: «лушеясразупереведувотак».

Ситуацію доповнює «компрадорство» частини українських «еліт», не здатних визначитися:

- 1) вони - російська околиця зі спадком маловідомих світовій літературі Булгакова та Пушкіна?

ЧИ

- 2) столиця окремої держави завдяки інакшій мові? Власне, друге вимагає копіткої праці.

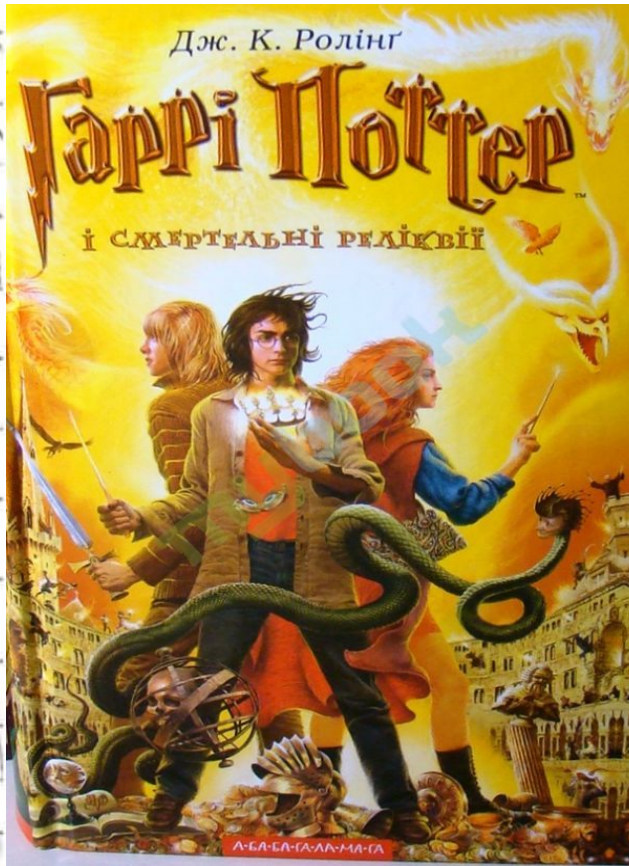
* * *

Тому для драгомана працювати – це й щодня творити для себе простір без російського мислення. Інакше його переклади

Для драгомана ad fontes – це омилозвучнити переклад.

Лише милозвучний текст завойовує і читача, і ринок.

Очевидні зразки такого підходу в літературі: від Оксани Забужко, Марії Матіос та Сергія Жадана до перекладів Віктора Морозова й перекладної кінопродукції.

Знехтувати кліше, не догоджати публіці, почуватися вільним унітрішньо – запорука й драгоманового

Опора ж драгоманові - літературна традиція.

Її збережено не лише в численних перекладах, але і – практичних посібниках, словниках тощо.

Драгомани повоєнної доби гартувалися в боротьбі за кожне слово з радянською цензурою. Заперечувати їхню спадкоємність ще літераторів 1930-их років – щонайменше підступно.

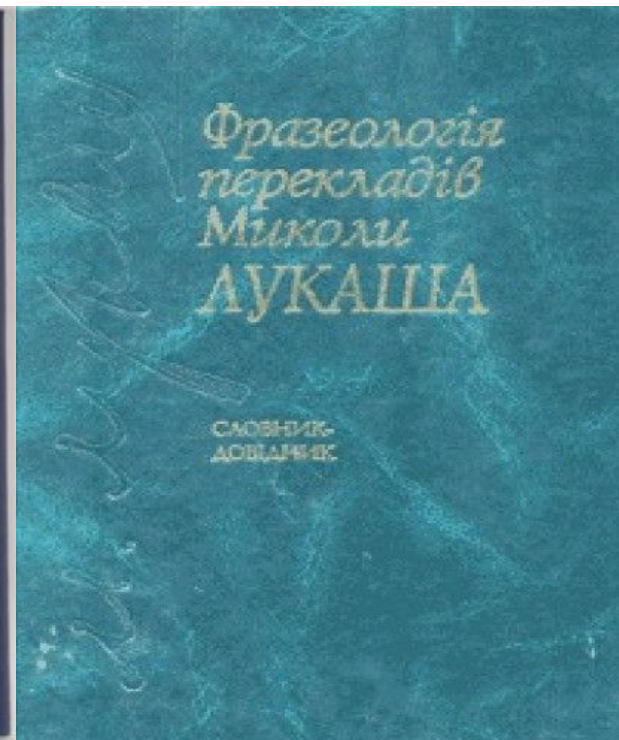
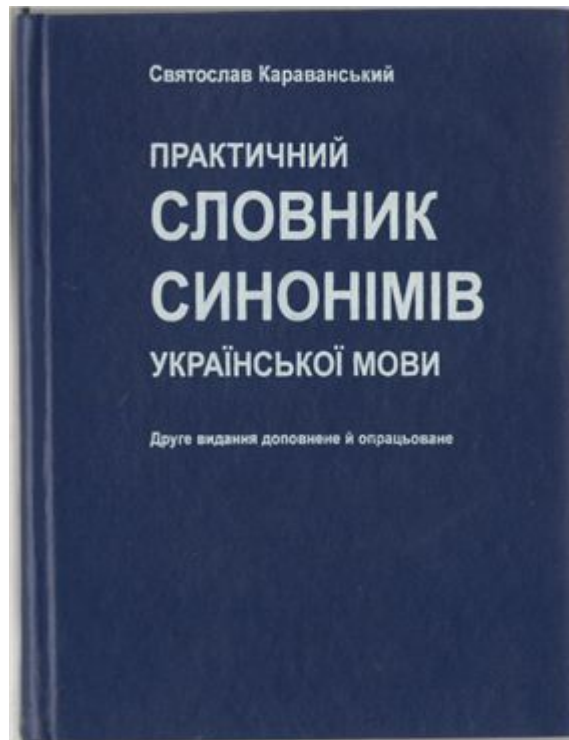
Це - втинати тяглість поколінь, основу розвиненого народу.

Осердя традиції українського перекладу:

Секрет ремесла драгомана: досконало опанувати цільову мову, якщо він прагне передати читачеві те все, що відчуте в оригіналі.

Годі уявити сучасний переклад і без низки «реанімованих» словників, як то:
Борис Грінченко «Словарь украинского языка»
«Фразеологія перекладів Миколи Лукаша»
Святослав Караванський «Словник синонімів української мови» тощо.

Найпаче для мови художнього твору існує ціла низка правил, як от:

Спотворено:

Злодій забитий поліцейським.

Дім зведений будівельником.

Семінар організовується ТЕДОЮ.

Це вже подано директором до відома.

Займатися: торгівлею, переладом, наукою.

Для дослідження цього питання....

Це загрожує засміченням ґрунту вівсюгом.

Для перевірення правильности дослідів...

Не дивлячись на....

У 1978 році

думаючі читачі

криниця у три сажні глибиною

було зроблено

його буде покарано

було скоєно злочин

Правильно:

Злодія забив поліцейський, — або: —

Злодій забитий від поліцейського.

Дім звів будівельник, — або: —

дім зведений від будівельника.

Семінар організовує ТЕДА.

Це вже директор подав до відома.

Торгувати, перекладати, трудитися наукою.

Щоб дослідити це питання...

Це загрожує засмітити ґрунт вівсюгом.

Щоб перевірити правильність дослідів...

Дарма, попри....

1978 року

вдумливі читачі

криниця завглибшки три сажні

зроблено

він буде покараний

скоєно злочин

На основі Олени Курило та Бориса Антоненка-ДавидовичаП

Подані зразки належать також синтаксису.

Послуговуючись хибними конструкціями, тлумач видозмінює і зміст оригіналу. Однак щонайперше – спотворення перешкоджає гармонійно орамитися реченням у цілісну структуру.

Подані ліворуч суржикові вислови – камінь спотикання багатьох перекладачів нового покоління.

Переклад дарує драгоманам колосальну нагоду не лише повертатися до джерел, але і – збагачувати тексти з погляду синтаксису.

Скажімо, як – із турецької: «цього року» / *bu sene*, а не «в цьому році»;

«попри» та «дарма» / *rağmen*, а не «не зважаючи на»;

«таким трибом», «отже» і «відтак», «а втім» / *böylelikle, bu vesileyle, halbuki* тощо..

***Час поколінь,
які лише
чинять
опір мовним
спотворенням,
минає.
Пора знаходити
нові виверти,
чудні оберти,
робити
веселі
переверти
зі слів і речень...***

«Мовити майже те саме»

Віктор Шовкун – структураліст, прикладний лінгвіст, учень Володимира Звєгінцева, автор кількох сотень перекладів зарубіжних авторів, класиків та сучасників, із шести мов . Працює на ниві перекладу понад сорок років. Із настанов молодим драгоманам на одному з семінарів (жовтень 2005 року): **«Від оригіналу у цільовому тексті залишиться не більше десяти відсотків. Не намагайтеся «перенести» більше. По-перше, неможливо, по-друге, зіпсуєте й досягнуте».**

Очевидно, Віктор Йосипович як прикладний і структурний лінгвіст гіперболізував ситуацію, намагаючись донести свою ключову ідею: цільова мова конструює геть інакшу реальність, отож немає сенсу ототожнювати чи то намагатися ототожнити різні мовленнєві візії світу. Це неможливо за самою природою та сутністю мови. Уявімо собі наступну умовну схему, знайому кожному з нас із власного досвіду:

вихідна мова **переклад** **цільова мова**

Лексема X = Лексема X1

a значення

b значення

b значення

c значення

c значення

f значення

d значення

k значення

e значення

a значення

Червоним кольором виділено спільні семи умовно синонімічних лексем із різних мов. Зрозуміло, що драгоман керується багатьма факторами при виборі Лексеми X1, але часто і єдиним – відсутністю альтернатив. Отже, на прикладі лише однієї одиниці можна уявити, як низка семантичних розбіжностей, зумовлених самою природою мови, загалом абсолютно змінює оригінальний текст у цільовій мові. Адже за X1 у тексті з певною частотою слідуватиме не

То які «десять відсотків», на думку лінгвіста, зостаються драгоманові?

Драгоман схожий на майстра, який має відтворити намисто, що – ліворуч, але – з іншого матеріалу (цільової мови). У його розпорядженні лише: однакова нитка, кольори, форма самого виробу, але – матеріал завше інакший. Це сутність «десяти відсотків»: спільні нитка, структура, схожа форма намистин, навіть їхній колір, втім, зліва може бути аметист, справа – лише яшма.

з **Віктором Шовкуном** щодо художнього перекладу й геніальний **Умберто Еко** у своєму посібникові для драгоманів:

«Мовити майже те саме. Мій досвід тлумачтва».

Упродовж усього свого твору Еко наголошує, що драгоман може лише приблизно передати оригінал, вірніше, зберегти – його сутність, «нитку та форму намиста». У такому контексті доволі гротескного вигляду набувають міркування щодо того, чи зберіг драгоман «стиль автора»..

Пропоную звернутися до найяскравіших зразків Умберто Еко, які він подає різними мовами:

З роману «Баудоліно»:

Ventrediddio, **madonna lupa**, mortediddio, schifosi bestemmiatori, maiali simoniaci, **e questo il modo di trattare le cose di nostrosignore?**

[Разъязви вас огонь в бога и в рот и в душу, в **чертову мать** и в печенки, христопродавцы, олухи, **свиньи**, паскуды, **беззаконничать над добром Господа нашего Христа Иисуса?!**

G o d 's belly! **By the Virgin's death!** Filthy blasphemers, **simonist pigs!** **Is this way to treat the things of our lord?**

La tante de Sylvie habitait une petite chaumière bâtie en pierres de grès inégales que revêtaient des treillages de houblon et de vigne vierge.

Тетушка Сильвии жила в маленьком домике, сложенном из неровных кусков песчаника и сплошь покрытом шпалерами хмеля и дикого винограда.

La zia di Sylvie abitava in una casetta di pietra dai tetti di stoppia, ingraticciata di luppolo e di vite selvatica. (Eco)

Sylvie's aunt lived in a small cottage built of uneven granite fieldstones and covered with trellises of hop and honey suckle.

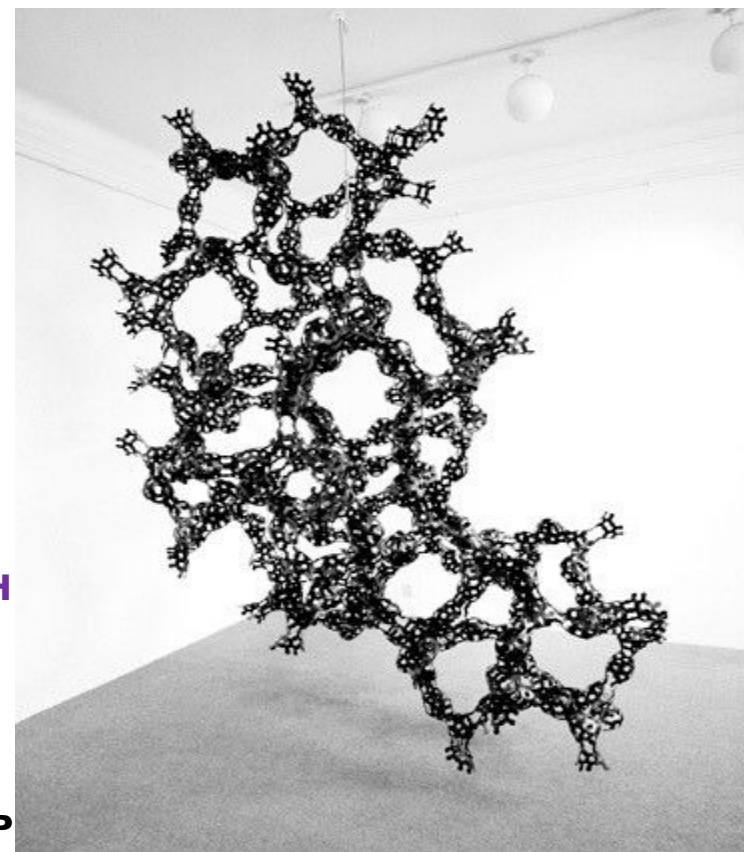
То де мешкала тітка Сильвії??? 😊 **Це нормально, лише конструкти різної мовленнєвої візії.**

“Quattrocentoventi talenti d’oro, una molto grossa ricchezza: la Bibbia dice molto poco per dire tantissimo, come dire pars pro toto. E nessuna landa vicino a Israele aveva una tanto grosse ricchezza, quod significat che quella flotta all’ultimo confine del mondo era arrivata. Qui” .

“Four hundred twenty talents of gold, a very big richness: the Bible says very little to say very much, as if pars pro toto. And no land near Israel had such big riches, quod significai that the fleet to ultimate edge o f the world had gone. Here.”

«Четыре сотни и восемьдесят золотых талантов, это очень значительное количество денег; в Библии не очень много говорится, но там есть намерение сказать очень много, в риторике подобную фигуру принято называть «pars pro toto», «часть за целое». Но не существовало ни какой такой области в окрестностях Израиля, которая бы располагала подобным значительным количеством денег, и поэтому мы предполагаем, что экспедиция побывала на окраинном пределе мира. Тут!»

Наприклад:

**Türkiye'ye geldiğim için (çok) mutluyum / I'm
happy because I came to Turkey**

- 1.Я приїхав до Туреччини – і (дуже) щасливий.
- 2.Раз / Оскільки / Позаяк я в Туреччині, то – щасливий.
- 3.Я приїхав до Туреччини. Я дуже щасливий.
- 4.Я в Туреччині – і щасливий.
- 5.Приїхавши до Туреччини, я відчуваюся щасливим.
- 6.Я – щасливий, адже приїхав до Туреччини.
- 7.Оскільки я приїхав до Туреччини, то – щасливий.
- 8.**Я вже в Туреччині, отже / тому щасливий.**

Нарешті:

9. я – щасливий, бо (тому-що) приїхав до Туреччини

Власне, це – лише дециця можливого різноманіття тексту в контексті, коли він переходить у цільову мову.

Alâaddin'le konuşmaya böyle karar verdim. Gazetede kendisinden sözedeceğimi, ama önce bir görüşme yapmak istediğimi öğrenince kara gözlerini açarak dedi ki:

“Ağbi, şimdi bu benim aleyhime mi olacak?”

So this is why I decided to have a chat with Alâaddin. When I told him I was planning to write about him in this column but wished first to interview him, he opened his black eyes wide and asked, “But Celâl Bey, won't this get me into trouble?”

Ben 'pitoresk' bir yazarım. Sözlüklere baktım ama, pek de çöze-medim bu kelimenin anlamını; ben yalnızca havasını seviyo-rum. Hep başka şeyleri anlatmayı düşledim: Atlı silahşörleri, puslu bir sabah karanlık bir ovanın iki ucunda birbirlerine sal-dırmak üzere hazırlanan üçyüz yıl öncesinin ordularını, kış ge-celeri meyhanelerde birbirlerine aşk hikâyeleri anlatan mutsuz-ları, karanlık şehirlerin içinde bir esrarın peşinde kaybolan âşık-ların bitip tükenmeyen maceralarını anlatmayı düşledim hep, ama Allah bana başka türlü hikâyeler anlatmam gereken bu kö-şeyle siz okurlarımı verdi yalnızca. Karşılıklı idare ediyoruz.

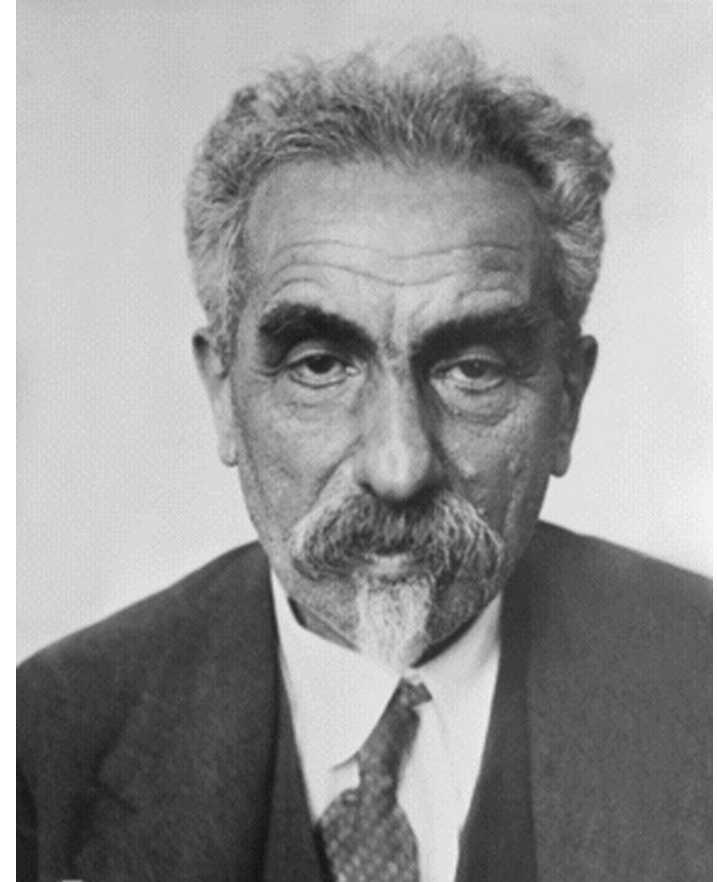
I am a *picturesque* writer. I've looked this word up in the dictionary, and I must confess that I still haven't worked out what it really means, but I still like the sound of it. I have a passion for the epic: knights on chargers; two armies standing on either side of a dark plain on a misty morning three hundred years ago, preparing for battle; luckless men downing *rats* and exchanging unhappy love stories in *meyhanes* on a winter's night; lovers disappearing into the murky depths of the city in pursuit of a dread secret—these are the immortal tales I've always longed to tell, but all God gave me was this column, which calls for another kind of story altogether. And He gave me you, dear readers.

Hafızamın bahçesi kurumaya başlamasaydı belki hiç de şikâyetçi olmayacaktım bu durumdan, ama elime kalemi her alışımda gözlerimin önünde gene benden birşeyler bekleyen siz okurlarımın yüzleri ve çorak bir bahçede hepsi bir bir benden kaçan anılarımın izleri canlanıyor. Hatıra yerine, onun yalnızca bir iziyle karşılaşmak, sizi bırakıp gitmiş ve hiç dön-meyecek sevgilinin koltuğun üzerinde bıraktığı izine gözyaşla-
rıyla bakmaya benziyor.

Had the garden of my memory not begun to wither, I would per-
haps have no reason to complain, but every time I pick up my pen, I
see you, my dear readers, and as I remember what you expect of me, as
I survey my arid garden and struggle to reclaim the memories that have
abandoned me, one by one, all I see are the traces they left in the dry
soil. To be left with only the trace of a memory is to gaze at an arm-
chair that's still molded to the form of a love who has left never to
return: It is to grieve, dear reader, it is to weep.

Зрештою, не забуваймо основної біди товариша Марра – він намагався віднайти відомі нам зі шкільної лави граматичні категорії там, де їх не існує – цебто у східних мовах. Як відомо, пошуки мовознавця завершилися доволі трагічно – божевіллям, у нас значно ліпші шанси – лише невдало наповнити текст буквалізмами. А втім.

Звернімо увагу, як жонглює висловами англійський перекладач Орхана Памука. І мимоволі з його перекладу справді радше відчуваєш, аніж розумієш, що *böyle* – це і не прикметник, і не прислівник, не отак і не осяк, не таким і не сяким чином, не «отакий» і не «отак», не «осякий», і не «осяк», а справді у вимірах турецького мислення деінде – наполовину запитальне у напівствердному «ось чому».